

יש להכניס את הפירות והירקות לסל הבריאות

מאי 2022

© כל הזכויות שמורות לחברת צ'מנסקי בן שחר ושות' בע"מ.
כל שימוש ו/או התבססות על המידע הכלול בדו"ח זה ללא קבלת רשות
מראש ובכתב מחברת צ'מנסקי בן שחר ושות' בע"מ, אסור בהחלט.

אורח חיים בריאותי מחייב שכמויות הפירות והירקות הנצרכות בישראל לנפש, במונחי ק"ג תהיינה תמיד בגידול משמעותי. בפועל, צריכת הפירות והירקות נמצאת בירידה עקבית במהלך 20 השנים האחרונות ובשונה מהגידול בצריכה הכללית ובצריכה לנפש. מחירי הפירות הטריים שעלו בין השנים 2000 ל-2020 בכ-100% ומחירי הירקות הטריים עלו בכ-80% הם מהגורמים העיקריים לירידה בכמויות הנצרכות. באותה התקופה, צריכת הכמות של פירות וירקות טריים, קטנה מכ-275 ק"ג לשנה לתושב, לכ-215 ק"ג לשנה בלבד. המשמעות שהיא שחלק משמעותי מהתושבים ומהילדים בישראל, אינם צורכים פירות וירקות באופן קבוע ובמונחי כמות וסוגים הנדרשים לבריאותם - מדאיג! במקביל כמות המגדלים בישראל קטנה, וגודל הייצור החקלאי בישראל נשאר סטטי. המדינה נדרשת להחליט האם להכניס את הפירות והירקות לסל הבריאות. וביחס לענף החקלאות שמצוי ב"גסיסה", האם לגאול אותו מייסוריו או לפעול להבראתו? הטור שלהלן יתאר את השינויים במחירים, בכמויות הנצרכות ובהרגלי הצריכה של מוצרי ירקות ופירות בישראל לאורך השנים וכמו כן יתאר את גורמים לכך.

צריכת מוצרי מזון ומשקאות - כללי

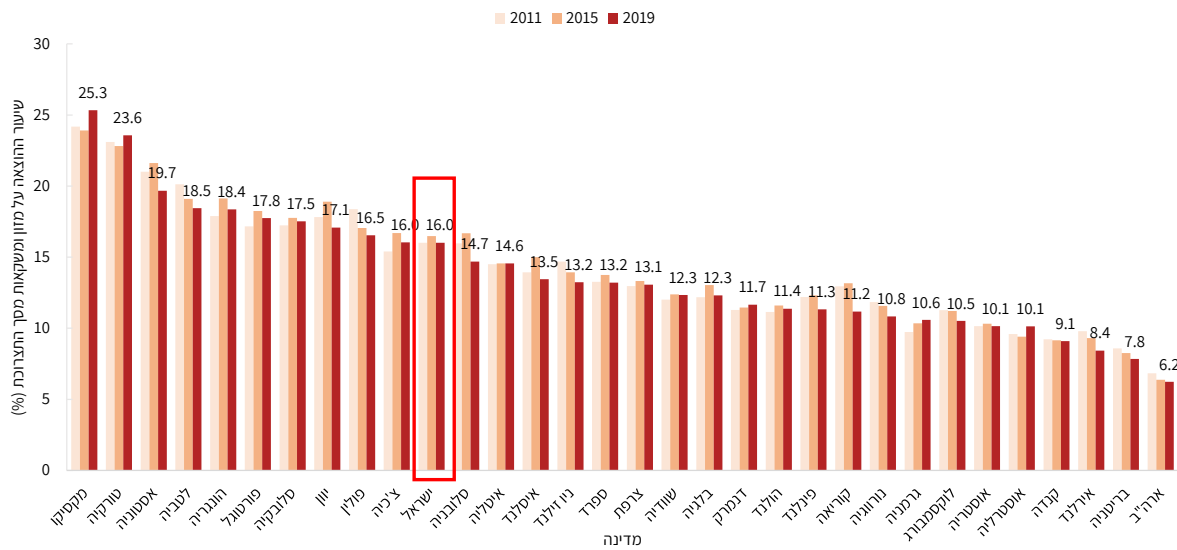
אוכלוסיית ישראל מונה כיום כ-9.4 מיליון תושבים המאוגדים בכ-2.8 מיליון משקי בית; הצריכה בישראל בכלל וצריכת מוצרי מזון ומשקאות בפרט מצויים בגידול עקבי. היחס בין הצריכה הכללית וצריכת מזון, משקאות וטבק לבין צריכת מזון, משקאות וטבק לנפש נשמר קבוע במהלך השנים. העלייה הקבועה בשיעור הצריכה לנפש מעידה כי הגידול בצריכה אינו תוצאה של הגידול באוכלוסייה בלבד אלא נובעת גם משינוי בהרגלי הצריכה ובהכנסה הפנויה של משקי הבית שגדלה. ההוצאה החודשית של משקי בית על מוצרי מזון (למ"ס) מצויה במגמת עלייה. בעשור האחרון חל גידול שנתי ממוצע משוקלל (CAGR) של 1.7%. בשנת 2022 גודל ההוצאה הינו 2,411 ש"ח (ללא מע"מ), בחמישון הממוצע. מתוכם, ההוצאה על פירות וירקות תופסת נתח של כרבע מכלל ההוצאות על מזון של משק בית בממוצע (בנטרול הוצאות על ארוחות מחוץ לבית), בעוד שההוצאה על פירות וירקות טריים בלבד עמדה על כ-18% מסך הוצאות אלה. ההוצאה הממוצעת של משק בית בישראל על פירות וירקות, הכוללת את ההוצאה על פירות וירקות טריים ועל פירות וירקות מעובדים (קפואים, משומרים, יבשים ומיצי פירות) הינה כ-575 ש"ח לחודש;

שיעור ההוצאה על מוצרי מזון ומשקאות (F&B) בישראל וביחס למדינות נבחרות בשנים 2011, 2015 ו-2019 מוצג בתרשים שלהלן

(מקור: OECD);

צ'מנסקי בן שחר

תרשים: שיעור הוצאה על מוצרי מזון ומשקאות בישראל וביחס למדינות נבחרות בשנים 2011, 2015 ו-2019 (%)

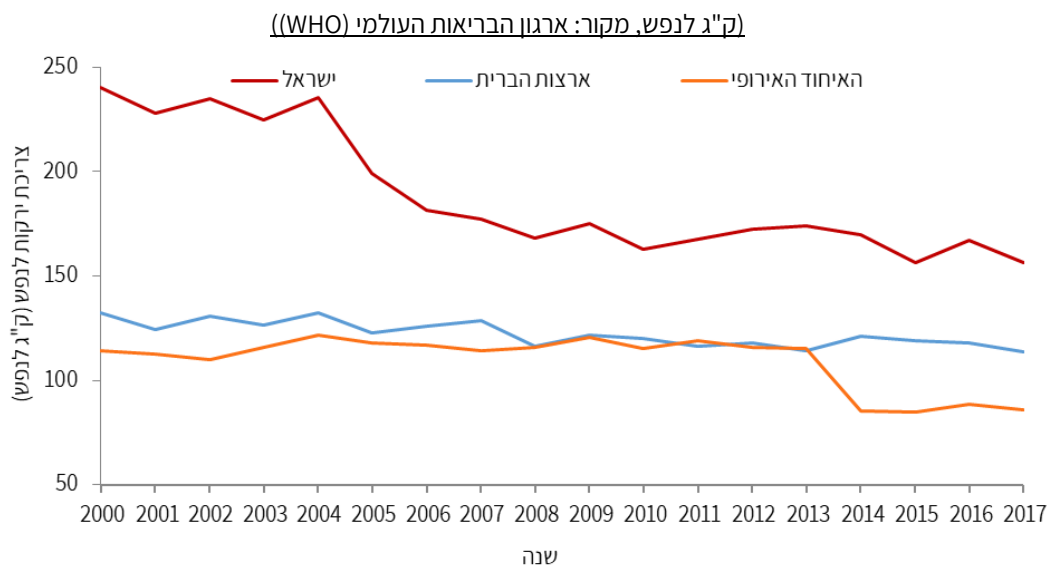

בישראל שיעור ההוצאה על מוצרי מזון ומשקאות מסך התוצרת של משקי הבית הינו כ-16%. 25.3% במקסיקו < 16% בישראל >> 6.2% בארה"ב;

צריכת פירות וירקות

ירקות ופירות הינם מוצרי מזון בסיסיים הנצרכים על ידי כלל האוכלוסייה ומהווים מרכיב חשוב בסל המזון של משקי בית בישראל ומרכיב בריאותי. ישראל נחשבת במשך שנים לאחת מצרכניות התוצרת החקלאית הגדולות בעולם (ביחס לגודל האוכלוסייה). ברם, צריכת הפירות והירקות בישראל בירידה עקבית במהלך 20 השנים האחרונות ובשונה מהגידול בצריכה הכללית ובצריכה לנפש;

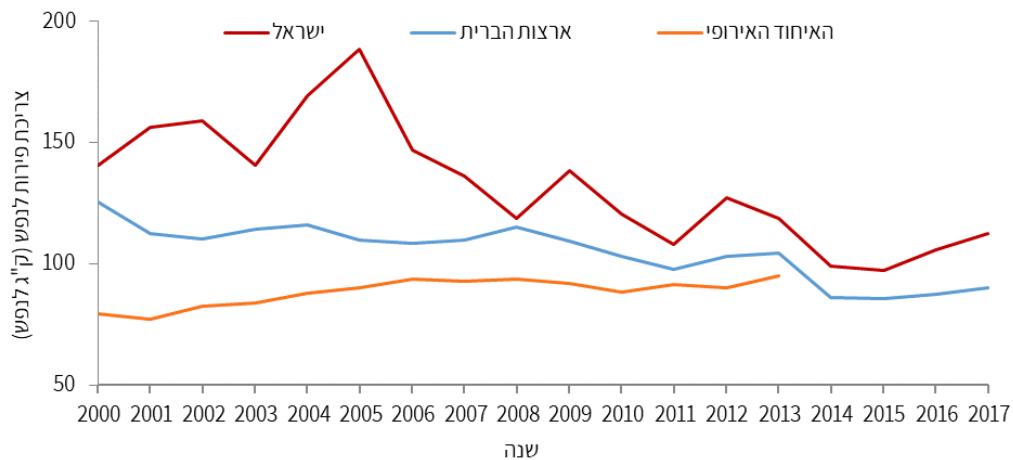
תרשים: צריכה ירקות לנפש בישראל, בארצות הברית ובאיחוד האירופי בשנים 2000-2017

צ'מנסקי בן שחר

תרשים: צריכה פירות לנפש בישראל, בארצות הברית ובאיחוד האירופי בשנים 2000-2017

(ק"ג לנפש, מקור: כנ"ל)

בין השנים 2000 ל-2020, חלה ירידה של כ-22% באספקה ברוטו של פירות וירקות טריים בישראל, מרמה של כ-275 ק"ג לשנה לתושב, לרמה של 215 ק"ג לשנה;

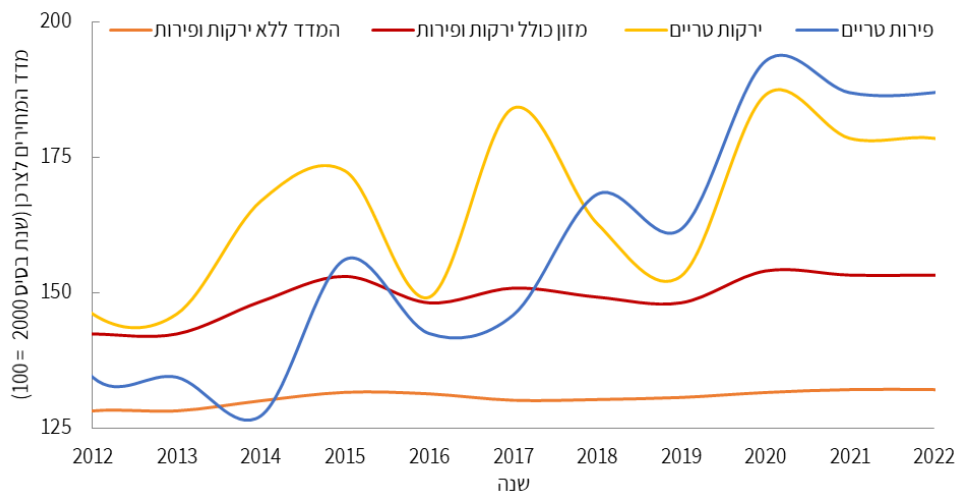
עליית המחירים המשמעותית במחירי הירקות והפירות הינה בין הגורמים העיקריים לירידה בכמויות צריכת פירות וירקות

בישראל. מחירי הפירות הטריים האמירו משנת 2000 לשנת 2020 ב-102% ומחירי הירקות הטריים עלו ב-81%. לעומת זאת, מדד מחירי המזון ללא פירות וירקות עלה באותה תקופה בכ-50% בלבד, ומדד המחירים לצרכן ללא פירות, ירקות ודיור עלה באותה התקופה ב-21% בלבד. היקף הצריכה הכולל של פירות וירקות נאמדו בשנת 2020 על כ-29 מיליארד ש"ח בשנה. מתוכם, כ-24.7 מיליארד ש"ח הוצאו על פירות וירקות טריים (מקור: הועדה לבחינת פערי תיווך בפירות וירקות, מרץ 2022). הוצאה על ירקות ופירות תופסת משקל גבוה יחסית בסל הצריכה בישראל, ולפיכך למחירי הפירות והירקות יש קשר ישיר ליוקר המחיה;

במהלך 10 השנים האחרונות, עלה מדד המחירים לצרכן בשיעור מינורי של 6% בלבד בעוד מדדי מחיר הירקות והפירות עלו באופן משמעותי ובישעורים של 25% ו-40% בהתאמה;

צ'מנסקי בן שחר

תרשים: מדד המחירים לצרכן הכולל ולא כולל ירקות ופירות ומדד מחירי הפירות והירקות בשנים 2012-2022
(למ"ס, שנת בסיס = 2000 = 100)

כחלק מפעילות הממשלה להורדת יוקר המחיה בכלל ומחירי הפירות וירקות בפרט התקבלה החלטת ממשלה הקובעת שעניינה "תכנית להגברת התחרות בחקלאות". בפברואר 2022 פירסם משרד החקלאות טיוטת עדכון לתקנון שמטרתו ליישם את החלטת הממשלה. התקנות צפויות לעלות בדיון בועדת הכלכלה של הכנסת ולאחר מכן לקבל את אישור שר החקלאות;

הפער בין היקפי היבוא לבין היקפי הייצוא לישראל של ירקות ופירות

במהלך 15 השנים האחרונות חל גידול דרמטי ביבוא לישראל בעקבות החלטות הממשלה על הגדלת מכסות היבוא. כל זאת בעיקר במטרה לספק מענה בתקופות הביקוש המשמעותיות בחגים. במקביל לעליה ביבוא, חלה ירידה בהיקף יצוא הפירות והירקות לחו"ל למעט במוצרים ספציפיים. כגון: אבוקדו, פרי בריא שהביקוש אליו בעולם עלה והמחיר בהתאם. בין הגורמים לירידה בהיקף הייצוא ניתן למנות את הגידול בביקוש הפנימי בישראל בעקבות גידול האוכלוסייה. בנוסף, עליית מחירי הפירות והירקות בישראל צמצמה את הפער בין הכנסות המגדלים ממכירה בארץ לבין הכנסות ממכירה בחו"ל תוך חיסכון בעלויות השינוע לחו"ל. גם התוצר המקומי הגולמי של ענף החקלאות נותר כמעט ללא שינוי, בשעה שהתוצר ביתר ענפי המשק גדל באופן משמעותי. כתוצאה מכך, היקף הייצוא בענף החקלאות אף ירד במהלך השנים בעוד הייצוא ביתר ענפי המשק עלה באופן משמעותי;

מדוע התוצר של ענף החקלאות נשאר סטטי? - סך ייצור הירקות והפירות בישראל ב-20 השנים האחרונות נותר יחסית קבוע. חל גידול של כ-14% בהיקף הייצור עד שנת 2014. מאז חלה ירידה שהביאה את סך התוצרת החקלאית בשנת 2020 להיקף דומה לזה של שנת 2000. כאשר באותה התקופה גדלה אוכלוסיית המדינה בכ-50%;

צ'מנסקי בן שחר

בין הסיבות הנמנות לכך, מגדלים פרטיים נדרשים לייצר לעצמם יתרון לגודל. מגמות התיעוש בענף החקלאות מובילות ליתרון משמעותי לגודל בעבור החקלאי. עלות המיכון, הידע והמעטפת הלוגיסטית הובילו לכך שנדרש עיבוד שטח גדול יותר ובעקבות מגמה זו ירד מספר העוסקים בחקלאות ב-32% בין השנים 1995-2017. מוערך כי הירידה בפועל גדולה אף יותר, מכיוון ומיפקדי חקלאות קודמים נמנו רק מגדלים מעל גודל מוגדר בעוד שבמפקד האחרון לא הוגדר סף גודל מינימלי. **כאן עולות התהיות - האם השינוי המבני בענף החקלאות והקטנת היקף הפעילות מיטבית למשק הישראלי בכלל ובטווח הזמן של משברי מזון ואחרים בפרט?**

לסיכום - עליית מחירי הפירות והירקות הטריים בשנים האחרונות הינה מגמה מדאיגה. ברם, מדאיגה יותר היא העובדה שחל קיטון בכמויות אותם צורכים תושבי ישראל את מוצרי הפירות והירקות שהינם מוצרי בסיס הכרחיים לבריאותם. מצופה, מהמדינה תפעל באופן מידי לשינוי דרסטי על מנת לאפשר לכול ילד ואדם לצרוך פירות וירקות בכמויות ההכרחיות לקיומו הבריא!

המדינה נדרשת להחליט האם להכניס את הפירות והירקות לסל הבריאות. וביחס לענף החקלאות שמצוי ב"גסיסה", האם לגאול אותו מייסוריו או לפעול להבראתו?